

MATERIALEN EN BOEKEN TEN BEHOEVE VAN HET KLEUTERONDERWIJS

J.de Gooijer-Quint en D.Kouw

In elke kleuterschool dienen materialen en boeken aanwezig te zijn die kunnen dienen als hulpmiddel voor de ontwikkeling van kinderen.

Hoe is nu de verhouding van het kind ten opzichte van materialen en boeken? We trachten het voor u op een rij te zetten. Allereerst *het kind*.

Wij stellen dat het kind *sociale/emotionele* behoeften heeft. Het kind is afhankelijk van en aangewezen op de medemens. Dit impliceert dat het kind in beginsel sociale behoeften heeft. Ook geeft het kind door bepaalde uitingen te kennen of het zich prettig voelt of niet: zogenaamde lust- en onlustgevoelens. De lustgevoelens prikkelen het kind tot herhaling, de onlustgevoelens tot niet meer mee in aanraking willen komen.

Wij maken hiervan o.a. bij de opvoeding gebruik door datgene wat wij voor de ontwikkeling van het kind belangrijk vinden, als prettig te laten ervaren, zodat het kind er positief op reageert en de indruk tot herhaling prikkelt. Het kind neemt zijn *omgeving* waar. Dit doet het door middel van zijn *zintuigen* en *motoriek*. Zintuigen en motoriek zijn de middelen waarmee het kind tot *waarneming* komt. Deze waarneming is belangrijk voor de ruimtelijke oriëntatie. Het kind leert, gebruik makend van zijn zintuigen en zich al bewegend, te oriënteren in de hem omringende wereld. Het gaat op onderzoek uit, het exploreert die wereld, het ontmoet in die wereld dingen die uitnodigen tot onderzoeken, experimenteren, leren kennen.

De wereld om het kind is o.i. van even groot belang als het kind in die wereld. In die wereld doet het kind zijn ontdekkingen, zijn *indrukken* op. Stimuleert de omringende wereld het kind, des te meer wordt het kind geprikkeld om op onderzoek uit te gaan. Montessori heeft ons al gewezen op het belang van de omgeving voor het kind. Zij spreekt van een 'aangepaste omgeving'. Hiermee bedoelt zij dat de omgeving aan bepaalde voorwaarden moet voldoen om het kind te prikkelen:

- steeds nieuwe indrukken geven
- aangepast zijn aan de ontwikkeling, rijping van het kind.

In de wereld van het kind functioneren ook zijn *opvoeders*. Ze zijn een deel van die wereld. Ze beïnvloeden die wereld door bepaalde dingen onder de aandacht van het kind te brengen en situaties te creëren waarin het kind bepaalde indrukken opdoet, die door de opvoeder belangrijk geacht worden. Frea Janssen-Vos noemt dit '*ervaringssituaties*'.

Wij stellen: een van de taken van de onderwijskracht is te zorgen voor het creëren van die ervaringssituaties. Frea Janssen-Vos zegt:

"met deze ervaringssituaties is het kind in interactie"

d.w.z. actief bezig, doet het de aarwezige indrukken op.

Welke indrukken het kind opdoet en welke omgezet worden in ervaringen is niet altijd aantoonbaar. Aantoonbaar zijn alleen die ervaringen die het kind in zijn gedragingen aan ons zichtbaar maakt. Door goed naar het gedrag van het kind te kijken, het kind te *observeren*, kan de opvoeder ze ontdekken. Bij het jonge kind is dit moeilijk, doordat het nog niet beschikt over een uitgebreide woordenschat. Bij het jonge kind ontdekken we door goed te kijken en te luisteren naar zijn spel en de resultaten van zijn spel en handelingen. Alleen zo ontdekken we wat er in het kind omgaat, waarover het denkt, waar het mee bezig is, wat het kent en waar het moeilijkheden mee heeft. We kunnen het kind helpen bij het aanbrengen van structuur in de ervaringen die het kind heeft opgedaan, er als het ware *ordering* in helpen aanbrengen.

We stellen dat opvoeders een deel zijn van de omringende wereld van het kind, maar ook materialen, boeken, etc. behoren hiertoe. De keuze die de opvoeder maakt ten aanzien van materialen en boeken kunnen de ontwikkeling van het kind beïnvloeden in een door de opvoeders gewenste richting.

Het voorgaande willen we als volgt in schema weergeven:

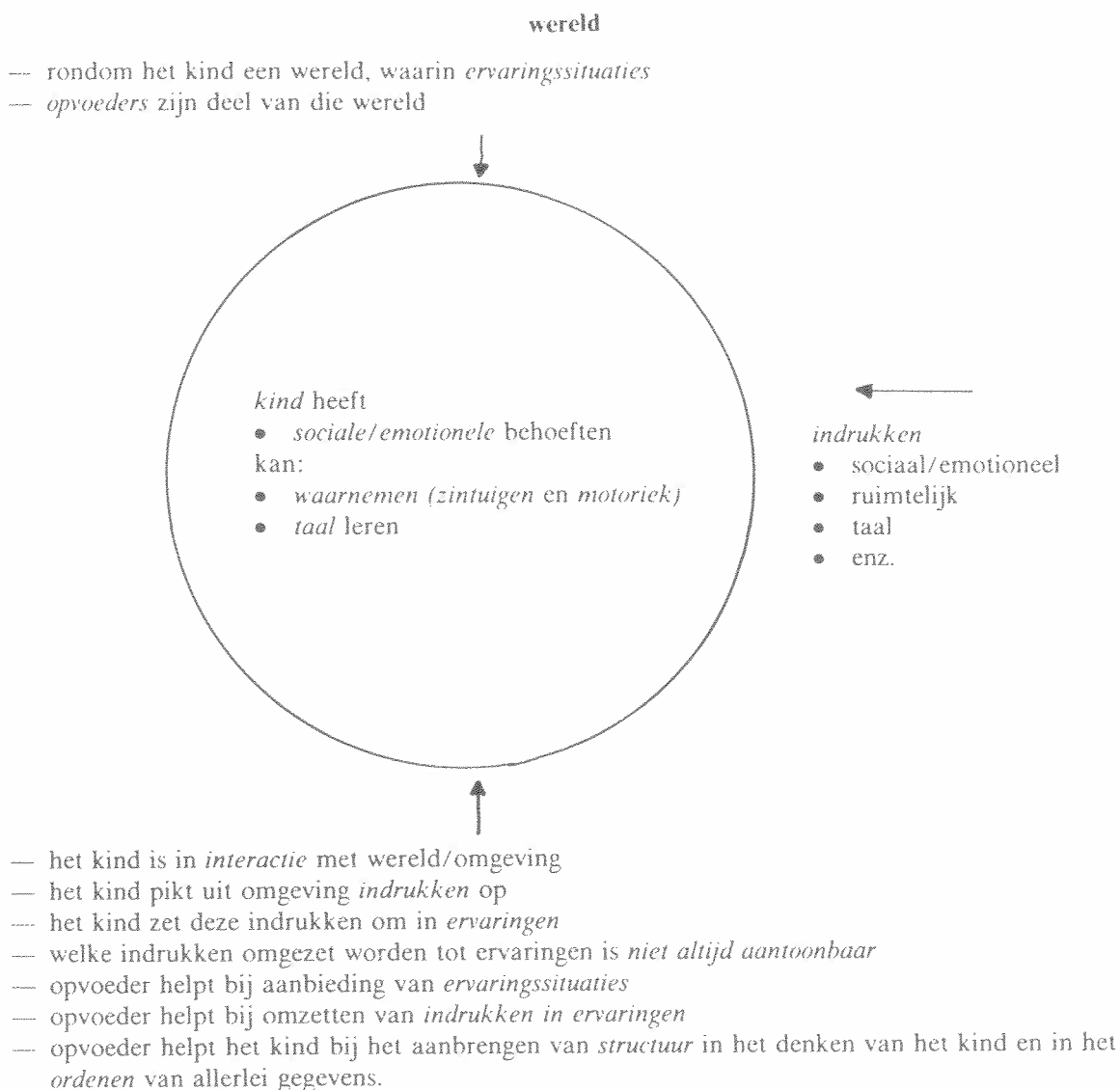

fig.1

De vraag die we ons willen stellen, is:

"Op welke wijze kunnen we onderwijsleersituaties creëren waarbinnen het pedagogische klimaat - zoals in het voorgaande beschreven - een belangrijke plaats inneemt?"

In de eerste plaats zullen we ernaar moeten streven rekening te houden met *de eigen inbreng van de kinderen*. Dit betekent dat de onderwijsgevende systematisch en doelgericht zal moeten kijken en luisteren.

Op deze wijze verkrijgen we meer inzicht in het handelen en reageren van de betreffende kinderen in de groep of klas. We kunnen stellen dat we dan uitgaan van gevarieerde open onderwijsleersituaties, waarbinnen ruimte geschapen is om spontaan ontstane activiteiten tot ontplooiing te brengen.

Op de tweede plaats krijgen we te maken met *thema's, materialen en middelen*, die ontwikkeld zijn ten behoeve van specifieke speel/leersituaties.

Het is noodzakelijk om het aanbod op de markt kritisch te bekijken. Nijkamp merkt het volgende op met betrekking tot materiaalindelingen:

"De gebruikelijke indeling van het materiaal dat in de kleuterschool gebruikt wordt is nauwelijks meer houdbaar."

Deze indeling (kleur-vormmateriaal, bouw materiaal, constructiemateriaal, expressiemateriaal, sorteer- en rubriceermateriaal, voorbereidend lees/rekenmateriaal, huishoudelijk materiaal) gaat uit van de materie, niet van het spelende kind; ze legt de doelstelling in het materiaal en niet in de functie die het spelen en werken ermee heeft voor het kind."
(Uit: 'Perspectieven van het kleuteronderwijs', Groningen 1971)

De eerdergenoemde aspecten kunnen we als volgt in een schema weergeven (fig.2):

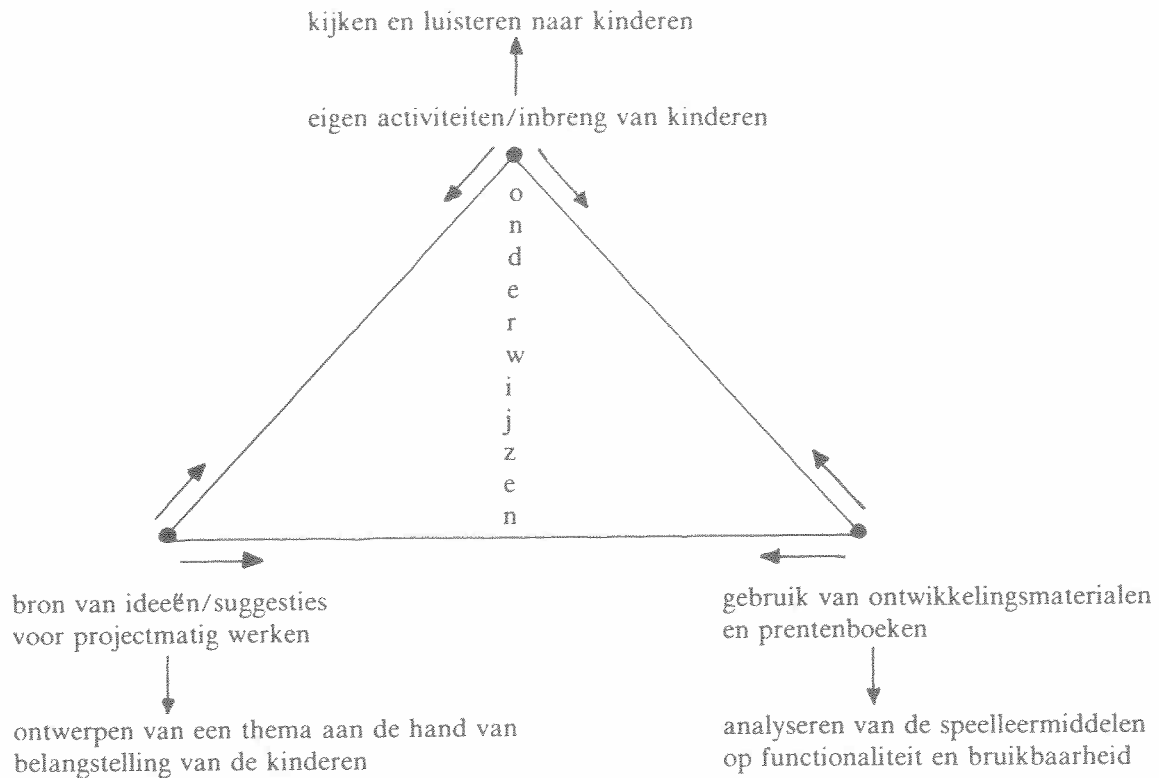

fig.2

Een totale beoordeling van het materiaal, dus een beoordeling waarbij alle aspecten uit de driehoek aan de orde komen, is pas mogelijk in de praktijk van het onderwijs. Willen we geen geïsoleerd en eenzijdig gericht onderwijs, dan is een eerste globale analyse van het te kiezen materiaal nodig. Bij zo'n eerste 'bureaubeoordeling' kunnen we enige hulp verwachten van het navolgende 'scoringsformulier'¹.

1. Een formulier zoals dat door het Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding wordt gebruikt.

Speel-leer-hulpmiddelenkaart

	Naam van het speel/leermiddel Is er een handleiding bij? ja/nee Als er een handleiding is, geeft die dan voldoende informatie over: ● beginsituatie : ja/nee ● doel : ja/nee ● gebruik : ja/nee
<i>beginsituatie</i>	Het speel/leermiddel moet aansluiten bij het ontwikkelingsniveau van het kind. Omschrijf de beginsituatie t.a.v.: ● kennis : ● inzicht : ● ervaring : ● vaardigheid :
<i>doel</i>	Wat kan met dit speel/leermiddel in het bijzonder geleerd en/of geoefend worden? Kan het speel/leermiddel voor meerdere doeleinden dienen? Welke rekenvaardigheden kunnen met dit speel/leermiddel geoefend worden? ● ruimtelijke begrippen : ● denk en/of ordeningsoefeningen : ● tellen - aantallen - getallen : ● structureren - groeperen - splitsen enz. : ● meten en wegen : ● tijdsbegrip/tijdsbepaling :
<i>gebruik</i>	Is het speel/leermiddel zelf corrigerend? ja/nee Zo ja, hoe dan? Is er toelichting of uitleg nodig voordat de leerling(en) met dit speel/leermiddel kunnen gaan werken? ja/nee Zo ja, welke? Is het speel/leermiddel geschikt voor individueel en/of groepsgebruik Wordt de leerling door het speel/leermiddel gemotiveerd om het te kiezen? Geeft het speel/leermiddel opbergmogelijkheden voor: ● de leerling ● de leerkracht
<i>eindoordeel</i>	Mijn eindoordeel over dit speel/leermiddel is :